

Отримано 28.03.2025.
Голова спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.082
У. Філол. н. проф.
Бровко О.О. *Олена Бровко*

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.082
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору філологічних наук, професору,
завідувачу кафедри української літератури,
компаративістики і грінченкознавства
факультету української філології,
культури і мистецтва
Олені БРОВКО

Відгук

офіційного опонента **Воробей Ольги Сергіївни**, кандидата філологічних наук, доцента, доцента кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії ННІ філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка про дисертацію **Максимець Вікторії Олександрівни** «Художні моделі жіночої екзистенції у творчості Галини Пагутяк і Цань Сюе», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 «Філологія»

1. Актуальність дисертаційної роботи.

Дисертаційне дослідження Максимець Вікторії Олександрівни є ґрунтовною працею, що присвячена комплексному аналізу художніх моделей жіночої екзистенції в есеїстиці знакових письменниць України та Китаю кінця ХХ ст.- поч. ХХІ ст. – Галини Пагутяк і Цань Сюе.

Підтвердженням беззаперечної актуальності дисертації Максимець В.О. є її відповідність міжкафедральній науковій темі кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства і кафедри світової літератури «Типологія ідентичностей у художньому і критичному дискурсах» (№0117U005200).

2. Наукова новизна результатів дисертації полягає у системному вивченні екзистенційного досвіду жінки крізь призму есеїстичного дискурсу двох національних літератур – української та китайської. Такий підхід дозволяє виявити глибинні механізми художнього осмислення цієї проблематики, зокрема, через аналіз специфіки відтворення письменницями буття жінки в сучасному світі. Отримані результати мають значну теоретичну цінність, оскільки сприяють подальшому розвитку літературознавчих досліджень у сфері компаративного аналізу української та китайської літератур.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Доказовість представлених у роботі положень – одна із важливих прикмет значущості дисертації. У науковій роботі Вікторії Максимець представлено науково обґрунтовані положення, які опираються на всеохопному й багатоплановому аналізі як теоретичного матеріалу, так і вивченні художніх текстів.

Можна твердити, що авторка досягла задекларованої мети. Висновки у дисертації чіткі й обґрунтовані й відображають результати дослідницького пошуку дисертантки. Прикладний характер одержаних результатів та основних ідей наукового дослідження бачиться у тому, що матеріали роботи знайдуть застосування у викладанні курсів історії української та китайської літератур та теорії літератури у закладах вищої освіти.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Матеріалом дослідження стали новели й оповідання Галини Пагутяк зі збірки «Потонулі в снігах» (2010), а також мала проза Цань Сюе у збірках

«Стара мандрівна хмарина» (1998), «Шрами» (2001), «Танець чорних душ». Дослідницька стратегія дисертації спирається на широкий спектр наукових джерел, що охоплюють як праці українських дослідників (Віра Агеєва, Ольга Бакширова, Соломія Павличко, Стефанія Андрусів, Наталя Ісаєва та ін.), так і напрацювання зарубіжних учених (Цзян Хунянь, Вірджинія Вульф, Нортроп Фрай, Чжо Цзінь, Джозеф Кемпбелл та ін.). Особливо заслуговує на увагу системна категоризація теоретико-методологічної бази відповідно до напрямку дослідження, подана на с. 26-27, що свідчить про ґрунтовний аналітичний підхід авторки.

Важливим аспектом наукової обґрунтованості дисертації є те, що авторка, опрацьовуючи значний масив дослідницької літератури та аналізуючи творчість Галини Пагутяк і Цань Сюе, формує власні концептуальні засади та наукові висновки. Вона не лише узагальнює існуючі підходи, а й веде аргументовану дискусію з попередніми дослідженнями, що засвідчує її критичний підхід та здатність до самостійного осмислення проблематики: «Тому, власне, не погоджуємось із думкою Чжо Цзіня, що у «Мильній бульбашці у брудній воді», все, що «говорила і робила мати було настільки огидним для “я”, що “я” був сповнений рішучості влаштувати бунт раз і назавжди» [244, с. 54]. На нашу думку, ідея твору полягає в попередженні про втрату родинного зв'язку між матір'ю і сином, про перетворення їх на «брудну мильну бульбашку», бо вони ґрунтувались на неповазі і взаємному страхові. (с. 110). Можна погодитися й із позицією авторки щодо наведених висновків: «водночас у метаморфозах сина вбачаємо авторську інтерпретацію такого типового мотиву прози Цань Сюе, як психологічна інфантильність героя чи героїні, неготовність жити самостійним життям. Тож там, де персонаж-матір Галини Пагутяк («Тебе спалить сонце») попереджує сина про

складність, але невідворотність шляху ініціації, мати Цань Сюе позбавляє сина такої перспективи»» (с. 111).

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Визначені в дисертації завдання здобувачка виконала на високому науковому рівні. Вона чітко сформулювала мету дослідження, для її досягнення вдало визначила завдання та обрала доцільні методи. Представлений текст кваліфікованої наукової праці демонструє, що Максимець В.О. опанувала методологією наукової діяльності, уміло застосовує її на практиці.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

У дослідженні Вікторії Максимець дотримано усіх вимог до логіко-структурної схеми наукової роботи. Отримані наукові результати цілком відповідають задекларованій меті та завданням дисертації. Порухень академічної доброчесності не виявлено. Результати наукового пошуку широко апробовано на 7 загальноукраїнських науково-практичних форумах, 4 міжнародних наукових конференціях, а також представлено на закордонній конференції у м. Влоцлавек (Республіка Польща). Авторські напрацювання викладено в 10 публікаціях, із яких 9 – одноосібні: 5 статей – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 5 статей (1 – у співавторстві), у яких додатково відображені результати дослідження.

Привертає увагу продумана послідовність публікацій, що відбиває планомірну роботу дисертантки над її дослідженням. Кількість і обсяг

публікацій відповідають усім чинним вимогам до оприлюднення матеріалів дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Архітектоніка рецензованої дисертації демонструє свою оптимальність у контексті дослідження заявленої проблематики. Структура роботи відзначається логічною впорядкованістю та внутрішньою збалансованістю: дисертація складається з трьох розділів, які є співмірними за обсягом і рівнем глибини аналітичного опрацювання матеріалу. У вступній частині чітко сформульовано мету дослідження, визначено методологічні засади його проведення та окреслено підходи до реалізації поставлених завдань. Окрім того, аргументовано актуальність теми, розкрито наукову новизну отриманих результатів, а також окреслено їхню практичну значущість.

У **першому розділі** дисертації – «Творчість Галини Пагутяк і Цань Сюе як представниць жіночої прози: критичний і методологічний аспекти» – здійснено ґрунтовний аналіз основних напрямів критичної рецепції есеїстики обох письменниць. Окрему увагу приділено визначенню понятійно-категоріального апарату, необхідного для дослідження проблематики жіночої екзистенції, що сприяє формуванню чіткої методологічної бази роботи.

У **другому розділі** дисертації – «Типологія і поетика художніх моделей жіночої екзистенції (на матеріалі метановелістики Галини Пагутяк і Цань Сюе)» – дисертантка здійснила детальний аналіз основних художніх моделей репрезентації жіночої екзистенції. Зокрема, виокремлено чотири ключові моделі: «жінка і шлюб», «випробування материнством», «жінка у світі творчості чоловіка» та «жінка як Інша». Типологія цих моделей базується на розмежуванні зовнішніх і внутрішніх локусів буття жінки, а також на

визначенні ролей, які вона змушена чи прагне виконувати. Особливо важливим є спостереження дисертантки щодо спільної ідейної спрямованості перших трьох моделей, що корелює з ключовими завданнями феміністичної прози – критичним осмисленням усталених патріархальних стереотипів щодо жіночої ролі в суспільстві. Водночас четверта модель – «жінка як Інша» – має принципово інший вектор, оскільки акцентується не на дискусійності чи критиці традиційних уявлень, а на утвердженні жінкою-персонажем власної інакшості як невід’ємного аспекту її самоідентифікації. Такий підхід засвідчує глибину аналітичного опрацювання матеріалу та сприяє розширенню методологічного інструментарію дослідження жіночої екзистенції в літературному дискурсі.

Третій розділ роботи – «Художня модель екзистенції жінки-мисткині (на матеріалі есеїстики Галини Пагутяк і Цань Сюе)» – присвячений аналізу малої прози письменниць, у якій чітко окреслюється їхня власна позиція щодо суспільства і його моральних засад, природи людини, мистецького процесу, а також формується рефлексія щодо власної творчості та оцінка тих митців, які стали для них важливими художньо-естетичними й життєвими орієнтирами у світовій традиції. Дисертантка слушно підкреслює, що в (авто)біографічних есеях Галини Пагутяк і Цань Сюе жінка постає не лише як об’єкт літературного дискурсу, а передусім як креаторка мистецьких творів, тобто суб’єктка творчого процесу. Водночас у метаесеях простежується жіночий наратив в оцінці творчості як національних, так і зарубіжних митців, що проектується як на їхню власну творчість, так і на світовий літературний контекст загалом. Такий підхід дозволяє розширити розуміння жіночої екзистенції в літературі через аналіз її саморепрезентації у творчості есеїсток.

Доказовість представлених у роботі положень – одна із важливих прикмет значущості дисертації. У науковій роботі Вікторії Максимець

представлено науково обґрунтовані положення, які опираються на всеохопному й багатоплановому аналізі як теоретичного матеріалу, так і вивченні художніх текстів.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Тема кваліфікаційної праці Вікторії Олександрівні Максимець актуальна. Висновки та основні положення дисертації мають наукову новизну, високу теоретичну та практичну цінність. Під час аналізу дисертації порушень академічної доброчесності не виявлено. Науковий рівень дисертаційного дослідження високий, заявлена тема розкрита повністю. Вважаю, що дана дисертація є безсумнівним науковим внеском в історію української та китайської літератур.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Як і будь-яка наукова робота, дисертація Вікторії Максимець є підставою для дискусій, пропозицій, обміном думок. Не применшуючи дослідницького здобутку дисертації, зробимо кілька зауважень до роботи:

1. У дисертаційному дослідженні дисертантка зазначає, що «витоки художнього методу Цань Сюе також можна знайти у творчості Лу Сюня» (с. 51), а також про «очевидний зв'язок творчості Цань Сюе з прозою Лу Сюня» (с. 52). Однак постає питання: з яким саме етапом творчості Лу Сюня корелює цей зв'язок і які фактори його зумовлюють? Адже його ранні збірки оповідань «Поклик» та «Блукання» тяжіють до реалістичної прози, що має виразно соціально-критичне спрямування. Натомість збірка *поезій у прозі* «Дикі трави», яка стала головним

об'єктом дисертаційного дослідження Дарії Харишин, демонструє значний зсув у бік модерністського світовідчуття, емоційного психологізму та експресивного внутрішнього монологу, що суттєво відрізняє її від попередніх творів письменника¹. На с. 207 дисертантка посилається на метаесей Цань Сюе «Прочитання Лу Сюня», де розглядаються саме «Дикі трави» та оповідання «Меч» зі збірки «Старі легенди у новій редакції». Остання, своєю чергою, теж вирізняється від усього раніше написаного Лу Сюнем, оскільки містить авторське переосмислення традиційних китайських фольклорних сюжетів із наголосом на їхній морально-етичній сутності. У зв'язку з цим варто уточнити, яку саме кореляцію між цими текстами вбачає Цань Сюе та яким чином їхні мотиви та естетичні стратегії віддзеркалюються в її власній творчості. На с. 220 дисертантка зазначає, що «письменниця ставить за мету ознайомити широку китайську аудиторію з творчістю [...] авторитетного китайського автора – Лу Сюня». Водночас слід зважати, що рання реалістична проза Лу Сюня вже міцно закріплена в китайському літературному каноні й не потребує додаткового представлення читачам. Радше йдеться про переосмислення модерністської компоненти його пізніх творів, саме на яку, ймовірно, звертає увагу Цань Сюе. Ця тема могла б отримати глибше висвітлення у дисертаційному дослідженні, адже вона є ключовою для розуміння специфіки інтертекстуальних зв'язків.

2. У дисертаційному дослідженні, аналізуючи мотив двійництва в оповіданні Цань Сюе «Життя двох незнайомих», дисертантка зазначає,

¹ Харишин Д.Г. Художня концепція особистості у прозі Лу Сіня 20-х років ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04. Київ, 2014. 247 с.

що «Лао Цзю – це втілення архетипу Тіні [...]. Так визначається потреба чоловіка в батькові, наставникові, якому б він міг звіряти всі свої проблеми» (с. 92). Однак постає питання, наскільки коректним є ототожнення цього образу саме з архетипом Тіні, враховуючи його класичне трактування в аналітичній психології. Карл Густав Юнг визначав, що Тінь «з'являється в проекції інших людей або уособлюється безпосередньо у снах [...] Вона персоніфікує собою все, що суб'єкт не визнає в собі і що все-таки – безпосередньо або ж опосередковано – знову і знову спливає в його свідомості, наприклад, нікчемні риси його характеру або інші неприйнятні тенденції»². Як яскраві приклади цього архетипу в художній літературі Юнг наводить взаємини Фауста і Мефістофеля («*Фауст*» Й. В. Гете) та ченця Медарда з його допельгенгером («*Еліксири Сатани*» Е. Т. Гофмана). У цих випадках Тінь постає як уособлення пригнічених сторін особистості героя, які вступають із ним у конфлікт, тоді як Лао Цзю, за визначенням дисертантки, виконує швидше функцію провідника чи наставника. Відтак, потребує уточнення питання: в якому саме аспекті Лао Цзю можна розглядати як прояв архетипу Тіні? Окрім того, важливо з'ясувати, чи є вигаданий персонаж Жу Мей (дружина головного героя) також проекцією архетипу Тіні, чи її образ у структурі тексту відіграє іншу психологічну чи символічну роль. Більш детальне розмежування функцій цих персонажів у контексті юнгіанського аналізу дозволило б поглибити дослідження символічної системи оповідання та механізмів відображення двійництва в художній структурі твору.

² Carl G. Jung. Conscious, Unconscious, and Individuation. *The Collected Works of C. G. Jung, Volume 9 (Part 1)*. trans. by R.F.C. Hull. Princeton: Princeton University Press, 1969. P. 284.

3. На с. 106 дисертантка звертає увагу на те, що в оповіданні «Та мить, коли кує зозуля» Цань Сюе відступає від усталеного в китайській традиції тлумачення образу метелика, який переважно асоціюється із закоханою людиною [...] і письменниця, як і Галина Пагутяк, орієнтується на західноєвропейський художній досвід інтерпретації образу метелика для одного з утілень етапів розвитку людської душі». Проте варто уточнити, що, крім любовної символіки та ремінісценції до легенди про Лян Шаньбо та Чжу Їнтай, метелик у китайській традиції має також глибоке філософське значення. Одним із найвідоміших його трактувань є даоська притча з «Чжуан-цзи»: «Якось Джванові Джову наснилося, що він метелик – жвавий метелик, що літає де хоче і знати не знає ніякого Джвана. Коли прокинувся – аж він таки Джван. Але він не розумів, чи це Джванові наснилося, що він метелик, чи це метелику досі сниться, що він Джван Джов? Але ж мусять вони якось відрізнитися! Ось що таке переміни сущого»³. Ця коротка алегорія є однією з основоположних ілюстрацій даоського вчення про Великий Шлях-Дао – єдність і відносність усіх станів буття, в якому все єдино і рівнозначно реально: і метелик, і Джван, і сон, який йому снівся. У західноєвропейській філософії цей мотив інтерпретувався як метафора духовної трансформації та пробудження (зокрема в дослідженнях Роберта Еллісона⁴). Таким чином, звернення Цань Сюе до образу метелика радше має східні, аніж західні корені, що може бути важливим уточненням у контексті дисертаційного аналізу.

Також заслуговує на розширення твердження, що Галина Пагутяк «у циклі-тетралогії «Душа метелика» вдається до образності, притаманної

³ Джванзи /пер. з кит. Вон Гак. Київ: Сафран, 2019. С.48

⁴ Robert Allinson. *Chuang-Tzu for Spiritual Transformation*. Albany, NY: SUNY Press, 1989. 210 p.

східній традиції» (с. 137). Водночас не конкретизується, про яку саме традицію йдеться – конфуціанство, даосизм, буддизм, моїзм, адже китайська філософія є багатовимірною й містить внутрішні суперечності. Очевидно, що це також відсилає до відомої притчі з вищезгаданого у відгуку трактату «Чжуан-цзи», що відкриває перспективу для подальших досліджень, зокрема аналізу даоських концептів у творчості Галини Пагутяк.

Висловлені зауваження і пропозиції не применшують теоретичної цінності і практичній користі дослідження. Вони лише доводять складність теоретичного завдання й практичних аспектів його розв'язання і показують, скільки ще дискусійних питань залишається на перспективу.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичним значенням дисертація Максимець В. О. відповідає спеціальності 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки, здобувачка має високий рівень теоретичних знань, практичних умінь, навичок та компетентностей.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Дослідження Вікторії Олександрівни Максимець на тему «Художні моделі жіночої екзистенції у творчості Галини Пагутяк і Цань Сюе» відповідає вимогам п.6-9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової

установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мов і літератур
Далекого Сходу та Південно-Східної
Азії ННІ філології Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка

Ольга ВОРОБЕЙ

Підпис засвідчую
Вчений секретар НДЧ
КАРАУЛЬНА І. В. Україна
27.03.2017

